

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота магістра
з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ МНЕМОТЕХНІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ»**

Виконала: студентка 2-го курсу,
групи SoL1-M22
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Логопедія)
Схаб Мар'яна

Керівник: **Наталія Гаврилова**,
кандидат психологічних наук, професор
кафедри логопедії та спеціальних
методик

Рецензент: **Олег Опалюк**, кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МНЕМОТЕХНІКИ НА ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ	6
1.1. Історичний розвиток мнемотехніки як науки	6
1.2. Особливості розвитку зв'язного мовлення та пам'яті у молодших школярів із нормотиповим розвитком	13
1.3. Особливості розвитку зв'язного мовлення та пам'яті у молодших школярів із порушенням мовлення.....	25
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ПІДГРУНТЯ ТА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКАЗУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МНЕМОТЕХНІКИ.....	32
2.1 Характеристика методики дослідження пам'яті у молодших школярів із нормотиповим розвитком та із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	32
2.2 Аналіз результатів дослідження	37
2.3. Методика формування переказу у молодших школярів із ЗНМ III рівня за допомогою методів мнемотехніки.....	51
Висновки до другого розділу.....	60
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність проблеми. Формування зв'язного мовлення у молодших школярів є однією із актуальних проблем сучасної освіти, оскільки воно є важливою передумовою становлення особистості та її всебічного розвитку. Добре розвинуте зв'язне мовлення дозволяє ефективно комунікувати з оточуючими, сприяє розвитку логічного та критичного мислення, вміння висловлювати чітко та ґрунтовно власні думки. Важливою умовою якісного оволодіння зв'язним мовленням є повноцінно розвинута пам'ять. Вона є необхідною для втримування інформації та використання її у процесі формування думок та власних висловлювань.

У сучасному освітньому процесі все більшої популярності набуває впровадження інноваційних технологій для покращення навчальної діяльності, однією з таких є мнемотехніка. Вона націлена на вдосконалення, полегшення навчання, розвиток пам'яті й запам'ятовування, що в свою чергу несе вагоме значення на становлення зв'язного мовлення.

Аналіз та узагальнення результатів наукових досліджень (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Л. Калмикова, ін.) свідчить, що окремі аспекти розвитку зв'язного мовлення у дітей з типовим розвитком було висвітлено: вікові особливості, фактори, що впливають на стан сформованості цих компонентів мовлення, методику формування діалогу, розповіді, переказу, ін.

Особливості розвитку, формування та корекції зв'язного мовлення у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення III рівня (надалі ЗНМ III рівня) досліджували (В. Глухів, О. Мілевська, Л. Трофименко, О. Ткач, ін.).

Яким чином на стан розвитку цих компонентів мовлення впливає пам'ять знаходимо у дослідженнях ряду науковців. Зокрема, за нормотипового розвитку у дітей наявні труднощі через недостатньо добре розвинутий словниковий запас й уміння послідовно висловлювати власні думки. У дітей з порушеннями мовлення було виявлено диференційовані

труднощі при переказі текстів у вигляді недостатньої точності, невмінні концентруватися на дрібних деталях, або у вигляді труднощів визначення та втримування послідовності при формуванні розповідей/переказів (Н. Гаврилова, В. Тарасун, ін.).

При цьому особливості використання мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ III рівня вивчені недостатньо повно.

Зазначені аспекти обумовлюють актуальність здійснення дослідження на тему: "Особливості використання методів мнемотехніки, як засобу формування розповіді у дітей із ЗНМ".

Мета дослідження: на підставі вивчення пам'яті у молодших школярів із ЗНМ III рівня визначити ефективні засоби мнемотехніки, які допоможуть їм засвоїти зв'язні компоненти мовлення.

Для досягнення поставленої мети визначено **завдання дослідження** :

1. Проаналізувати науково-методичну літературу по даній темі.
2. Розкрити закономірності розвитку зв'язного мовлення та пам'яті молодших школярів із нормотиповим розвитком та із порушенням мовлення.
3. Експериментально дослідити та охарактеризувати рівень та особливості недорозвитку пам'яті у молодших школярів із нормотиповим розвитком та із ЗНМ III рівня.
4. Розробити методику для покращення рівня розвитку зв'язного мовлення методами мнемотехніки у молодших школярів із ЗНМ III рівня.

Об'єкт дослідження – процес формування зв'язного мовлення у молодших школярів із ЗНМ.

Предмет дослідження – особливості використання методів мнемотехніки, як засобу формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ.

Методи дослідження:

- **Теоретичні:** аналіз загальної та спеціальної літератури з метою з'ясування стану вивчення досліджуваної проблеми, узагальнення та систематизація теоретичних положень.

- **Емпіричні:** нейропсихологічна методика О. Лурія адаптована

Н. Гавриловою для дослідження стану пам'яті у молодших школярів.

- **Методи математичної статистики:** кількісний та якісний аналіз результатів експериментального дослідження.

Теоретичне значення: матеріали дослідження доповнюють теорію та практику корекційної педагогіки відомостями про особливості і використання методів мнемотехніки для діагностики та корекції зв'язного мовлення у молодших школярів із ЗНМ III рівня.

Практичне значення: розроблено методику розвитку зв'язного мовлення в учнів із ЗНМ III рівня засобами мнемотехніки, яка може використовуватися в роботі вчителями інтегрованого та інклюзивного навчання, зокрема та вчителями шкіл в яких навчаються учні з порушеннями мовлення.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Кам'янець-Подільського ліцею № 3 (м. Кам'янець-Подільський) й охопило 24 дитини молодшого шкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження апробовані на науковій конференції здобувачів другого (магістерського) рівнів вищої освіти факультету спеціальної освіти, психології та соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2023 році. Результати роботи висвітлено у статті "Шляхи формування зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з урахуванням стану сформованості у них різних підвидів пам'яті" // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційної педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. Вип. 14. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 674-681.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел у загальній кількості (74 найменування) і 3 додатків (обсягом 8 сторінок). У роботі подано 8 таблиць та 3 рисунка. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки; основний текст викладено на 66 сторінках.

ВИСНОВКИ

За результатами теоретико-експериментального дослідження зроблено такі висновки:

1. Зв'язне мовлення є важливим компонентом мовленнєвої системи загалом, оскільки лежить в основі навички спілкування. За його допомогою дитина взаємодіє з оточуючими, висловлює свою думку, здійснює самоаналіз власного самопочуття. Уміння точно і чітко відтворювати власні знання є вагомим складовою навчальної діяльності.

Виявлено, що зв'язні компоненти мовлення формуються за участі різних психічних процесів, зокрема і пам'яті. Пам'ять є вагомим компонентом психічної сфери, що визначає обсяг речень та текстів доступний для правильного формулювання. Сенситивним періодом для розвитку довільного запам'ятовування вважають молодший шкільний вік. У цей період активну участь у формуванні зв'язних компонентів мовлення бере слухомовленнєва та зорово-предметна пам'ять. Також визначено вагомий вплив, для розвитку уміння переказувати тексти, формувати послідовні розповіді, логічного запам'ятовування. Вплив просторової пам'яті на формування зв'язних компонентів мовлення вивчено недостатньо повно, проте відомо, що цей підвид пам'яті загалом визначає простір в межах якого може рухатися думка. З огляду на це внутрішній простір є основою для здійснення текстового форматування, яке є вагомим ланкою (з позиції психолінгвістики) при програмуванні зв'язного висловлювання.

2. Для дослідження пам'яті у молодших школярів було використано методики О.Р. Лурія [45], адаптовану з урахуванням мети, яка була поставлена перед дослідженням.

У кожному з підвидів пам'яті (слухомовленнєвій, зорово-предметній та просторово-моторній) вивчали три компоненти, а саме: обсяг короточасного втримування, швидкість та міцність запам'ятовування.

Особливістю методики є те, що за результатами виконання завдань вимірювали рівень недорозвинення пам'яті, а не рівень розвитку як пропонує більшість науковців. Виставлення балів здійснювалося не за результатами виконання тестів у цілому, а в міру допускання дитиною помилок в процесі виконання завдань та кількості наданої допомоги, яку використовував експериментатор у роботі.

Вимірювання та фіксація результатів дослідження пам'яті відбувалася за 9-ма шкалами. Зокрема, кожен підвид пам'яті (слухомовленнєвої, зорово-предметної, просторово-моторної) оцінювався за 3-ма шкалами. Кожна шкала мала чітке кількісне вираження і визначала рівень недорозвинення визначеної властивості пам'яті: обсягу, швидкості та міцності запам'ятовування.

Також з урахуванням аналізу науково-теоретичних джерел та за результатами апробації методики було визначено кількісну оцінку (в балах), що вказувала на нормотиповий розвиток пам'яті у дітей молодшого шкільного віку ефективний для успішного засвоєння ними навчального матеріалу визначеного програмою закладу загальної середньої освіти. Відповідно до них визначено рівні недорозвинення пам'яті і їх кількісне вираження в балах

3. Отримані результати експериментального дослідження стану зорово-предметної, слухомовленнєвої та просторово моторної пам'яті вказали на те, що у всіх дітей із нормотиповим розвитком достатній рівень її розвитку для ефективного засвоєння ними навчальної інформації у повному обсязі і темпі передбаченому програмою закладу загальної середньої освіти. У всіх дітей із ЗНМ було виявлено значне та дуже значне недорозвинення пам'яті, що прямо співвідносилось з їхньою загальною успішністю при навчанні у школі.

Виявлено, що в усіх досліджених дітей з нормотиповим розвитком та при ЗНМ рівень розвитку окремих підвидів пам'яті різний:

1) за нормотипового розвитку у дітей найкраще розвиненою є зорово-предметна пам'ять, повільнішим є запам'ятовування з опорою на слухомовленнєву та особливо просторово-моторну пам'ять;

2) у дітей із ЗНМ III рівня I підгрупи виявлено найзначніше порушення слухо-мовленнєвої пам'яті, при цьому рівень розвитку зорово-предметної та просторово-моторної був кращим;

3) у дітей із ЗНМ III рівня II підгрупи визначено найзначніше порушення зорово-просторової пам'яті, тоді коли стан сформованості слухомовленнєвої пам'яті та зорово-предметної був кращим.

Вивчення основних властивостей пам'яті у дітей молодшого шкільного віку показало, що за нормотипового розвитку обсяг короточасного втримування зорово-предметної інформації 7-8 елементів, слухомовленнєвих слідів 6-7 елементів, а просторово-моторних компонентів лише 4-5. При цьому діти із ЗНМ короточасно втримують у пам'яті 4-6 предметних образи, 3 слова, та 3 просторові форми. Таким чином, можна стверджувати, що у них наявні суттєві труднощі, які будуть відображатися на обсяг продукованого речення та тексту.

Виявлено, що за нормотипового розвитку діти запам'ятовують предметні зображення і слова (в обсязі 11 елементів) після 3-ох разової демонстрації зразка, а для вивчення геометричних форм зразок подавали їм 5 разів. При ЗНМ цей же матеріал після п'ятиразової демонстрації зразка діти відтворювали так само в невеликому обсязі 3-6 елементів.

Виявлено, що через певний проміжок часу дітей із ЗНМ втрачають інформацію у меншому обсязі (1-2 елементи), тоді коли діти з нормотиповим розвитком можуть втратити 3-4 її елемента. Це вказує на те, що діти із ЗНМ стабільно накопичують засвоєний матеріал, хоча і в невеликому обсязі.

Отож, це дослідження показало, що шлях формування зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із ЗНМ III рівня може бути різним. Він має враховувати стан розвитку у цієї категорії дітей різних видів пам'яті. В навчанні дітей ми опираємося, у першу чергу на те, що у них

найкраще сформоване, задіюючи обхідний шлях. З огляду на це, для формування в учнів із ЗНМ уміння переказу доцільно використовувати мнемотехнічні засоби з використанням як геометричних форм, символічних позначень, так і предметних зображень. Вибір образно-просторових компонентів для створення асоціативних зв'язків у процесі формування уміння переказувати текст має бути вільним, що враховуватиме індивідуальні особливості пам'яті дітей із ЗНМ.

4. На підставі аналізу науково-теоретичних джерел та з урахуванням проведеного нами експериментального дослідження пам'яті було визначено 5 етапів та основні напрямки формування зв'язних компонентів мовлення у дітей 2-го класу із ЗНМ. На першому етапі передбачалося формування загального задуму розповіді; на другому – відбувалося усвідомлення дрібних деталей викладених у змісті тексту; на третьому – пропонували уточнювати вибір і розташування мнемотехнічних компонентів потрібних для переказу тексту; на четвертому - переказували текст опираючись на послідовно розташовані мнемотехнічні засоби; на п'ятому – формували уміння робити загальний висновок. На кожному з етапів розглянули можливість використання диференційованих мнемотехнічних засобів та прийомів роботи.

Наше дослідження буде продовжене з метою апробації сформованої методики складання переказу на практиці. Також передбачається проведення роботи з перевірки ефективності застосування цієї методики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акименко Ю. Є Жорняк А. С. Особливості формування зв'язного мовлення у старших дошкільників та молодших школярів. *Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. м. Умань, 27 квітня 2018 року.* Умань : ВПЦ «Візаві» 2018. С. 5–7.
2. Антощук Є. В. Знайомтеся, ваша пам'ять! Київ: Шк. світ, 2010. 192 с.
3. Базима Н.В. Особливості розвитку вербальної пам'яті у дітей з мовленнєвими порушеннями. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2015. Вип. 30. С. 5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2015_30_3
4. Белова О. Б. Особливості розвитку уваги у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2018. Вип. 11. С. 14-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2018_11_4
5. Беляєва О.В. Розвиток діалогічного мовлення учнів початкових класів: навчально-методичний посібник. Миколаїв: ОІППО, 2009. 116 с.
6. Білан І. О. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами художньої ілюстрації. *Дошкільна освіта.* 2003. №1. С. 5-8.
7. Білан О. І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. Львів : Проман, 2007. 64 с.
8. Бобровська Х.В., Самсонова О.О., Чорна Г.В. Методи і прийоми мнемотехніки як засіб розвитку мовлення у дітей дошкільного віку. *Дошкільна педагогіка.* 2022. Вип. 53. С. 177-182. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/53/part_1/35.pdf

9. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.
10. Богуш А. М., Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса : ПНЦ АПН України. 2003. 335 с.
11. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово. 2010. 374 с.
12. Богуш А.М. Мовленнєве спілкування як лінгводидактична проблема. Лінгводидактичні засади мовленнєвого спілкування. Одеса : ПНЦ АПН України, 2006. 307 с.
13. Богуш А.М., Маліновська Н.В. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Київ, 2021. 336 с.
14. Бородич, А. М. Методика розвитку речі дітей: учебник для вузов. Москва : Просвещение, 2001. 255 с.
15. Брушневська І. М. Особливості вивчення рівня сформованості зв'язного мовлення дошкільників із порушенням мовленнєвої діяльності *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія.* 2020. № 63. С. 173-178.
16. Буданцева Н.І. Використання мнемотехнології для розвитку та корекції мови дошкільнят. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2015. № 2 (33). С. 49–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_2_10
17. Варій М. Й. Загальна психологія: навч. посібник / для студ. психол. і педагог. спеціальностей. Львів: Край, 2005. 288 с.
18. Вашуленко О.В. Аналіз психологічних передумов організації повторення в початковому навчанні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 2. С. 198–210

- 19.Вдовіченко О. В., Студінська В. С. Розвиток пам'яті в молодшому шкільному віці на уроках англійської мови. *Наука і Освіта*. 2011. №10. С. 13-16.
- 20.Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- 21.Выготский Л. С. Память и ее развитие в детском возрасте . Москва: Педагогика, 1982. 504 с.
- 22.Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. Москва: Просвещение, 2008. 309 с.
- 23.Гаврилова Н. С. Особливості засвоєння математичних знань молодшими школярами з порушеннями мовленнєвого розвитку : дис. ...канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2004.
- 24.Гаврилова, Н. С. Психологічна характеристика дітей із загальним недорозвитком мовлення з ведучими порушеннями пам'яті. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, (2). 2019. С. 96-105
URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2008-2.%p>
- 25.Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці: Донецьк: ТОВ Либідь, 2001. 216 с.
- 26.Галецька Ю. В. Дослідження стану сформованості зв'язного мовлення учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2021. №17. С. 75-84.
- 27.Галецька Ю.В. До питання використання розповіді як методу розвитку зв'язного мовлення дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*: вип. 14 / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП. «Медобори-2006», 2019. С. 50-59.
- 28.Глухів В. П. Формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним мовленнєвим недорозвиненням. навчально-методичний посібник для пед. вузів Москва: Аркти, 2002. 144 с.

29. Діагностика та розвиток пам'яті у дітей: методичні рекомендації /укладач Коцюбинська Н.І. Департамент освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації, Кам'янець-Подільський багатoproфільний навчально-реабілітаційний центр. 2014. 60с.
30. Дрозденко К. С., Чернецька Л. В., Дрозденко О. В. Пам'ять – важливий психологічний компонент засвоєння знань. *Початкова школа*. 1994. № 4. С.8-10.
31. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
32. Заброцький М. М. Вікова психологія: навч. посібник. Київ: МАУП, 1998. 92 с.
33. Зажарська Г.П. Основні напрямки з розвитку мовлення молодших школярів відповідно до засад нової української школи *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2019. №1 (324) березень. Ч. 2. С. 235-241.
34. Зеленська С.В. Розвиток пам'яті в учнів молодшого шкільного віку: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/navchalniy-posibnik-rozvitok-pamyati-v-uchniv-molodshogo-shkilnogo-viku-10460.html> (дата звернення 06.09.2023).
35. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: НМЦВО, 2003. 320 с.
36. Кардаш І.М. Зв'язне мовлення як складник комунікативної готовності старших дошкільників до навчання у школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70, Т.2 .С. 64-68.
URL:http://pedagogyjournal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_2/13.pdf
37. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації.

- Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.
38. Конопляста С., Сак Т. Логопсихологія. Київ: Знання. 2010. 293 с.
39. Костенко В.А. Складання розповіді за сюжетною картиною як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти* / за ред. Бойчука Ю.Д. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2020. С.175-180.
40. Кравченко А. Дослідження зв'язного мовлення в дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 3. С. 498-503.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_3_63
41. Крутецький В.А. Психологія. Київ : Вища школа, 1978. 282 с.
42. Л.І. Лісова Особливості труднощів переказу тексту арифметичної задачі молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2018. № 11. С.178-186.
43. Логопедія: підручник / за ред.. М.К. Шеремет. Вид. 4-те, перер. та доповн. Київ: Видавничий дім "Слово", 2017. 856 с.
44. Лурия А. Р. Лекции по общей психологии Санкт-Петербург: Питер, 2006. 320 с.
45. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. Москва : Академия, 2003. 384 с.
46. Луцан Н. І. Методика розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку за текстами українських народних ігор : Дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 02. Одеса, 1995. 185 с.
47. Люблінська Г.О. Дитяча психологія, Київ: Вища школа, 1974. 324с.
48. Мартиненко І. В. Логопсихологія: курс лекцій. навчальний посібник. – Київ : ДІА. 2014. 100 с.
49. Марченко І.І. Спеціальна методика розвитку мовлення: навч. посіб. Київ: Слово, 2010. 285 с.

- 50.Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі у 2019/2020 навчальному році. URL: <https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyishhodo-vykladannya-v-pochatkovij-shkoli-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/>
- 51.Мілевська О. П. До питання формування зв'язних висловлювань в учнів із загальним недорозвитком мовлення. *Логопедія*. 2011. № 1. С. 45-50. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2011_1_13.
- 52.Мілевська О.П. Методичні аспекти формування розуміння текстів у молодших школярів із затримкою психічного розвитку. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*.2011. 17 (2). С. 159-168.
URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2011_17%20282%29__22
- 53.Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: додаток до наказу МОН України від 19 серп. 2016р. №1009
URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkov-a/vymogy-do-kontorlyu-ta-otsinyuvannya.pdf>
- 54.Пашкова Н., Бутенко В. Використання засобів мнемотехніки для формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми ФОП Цьома С.П., 2023. С. 264–269.
55. Пентилюк М.І. Методика викладання рідної мови в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2000. 264 с.
- 56.Піроженко Т.О. Мовленнєве зростання дошкільника : науково–методичний посібник. Київ : Грайлик, 1999. 137 с.
- 57.Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка,

- Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 11. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 992 с.
58. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во "Фенікс", 2008. 245 с.
59. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмнометодичний комплекс: Освіта України, 2011. 292 с.
60. Савич Л. П. Проблема розвитку зв'язного мовлення учнів у педагогічній спадщині. *Педагогіка, соціальна робота*. 2020. № 23. С.154-157.
61. Савченко О. Я. Українська мова та читання: навч. посіб. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с.
62. Савченко О. Я., Бібік Н. М., Мартиненко В. О. Концепція початкової освіти. *Початкова школа*. 2016. № 6. С. 1-4.
63. Семенчук І. Формування мовлення дітей методами мнемотехніки.
URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/95-innovatsiini-pedahohichni-tekhnologii-v-zahalnoosvitnii-shkoli-teoriia-ta-praktyka/412-formuvannya-movlennya-ditej-metodami-mnemotekhniki>
64. Скориніна О. В. Когнітивний стиль і пам'ять: парадокси дослідження : монографія . – Харків : Инжэк, 2003. С. 14 – 65.
65. Скрипченко О. В. Загальна психологія: підручник. Київ: Каравела, 2009. 464 с.
66. Скрипченко О. В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В., Загальна психологія: підручник. Київ: Либідь, 2005. 464 с
67. Словник української мови: в 11 т./ за ред. Білодіда І. К. Київ: Наукова думка, 1970-1980. 799 с.

68. Старостенко В. А. Використання прийомів та методів мнемотехніки на логопедичних заняттях. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали VI всеукр. заочн. наук.-практ. конф. Суми, 2017. С. 148–151.*
69. Тизьо А. Проблеми формування основ мнемотехніки у сучасній початковій школі. *Магістерський науковий вісник. 2015. № 23. С.151–156.*
URL :<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13014/1/11Tizo.pdf>
70. Типова освітня програма для 1-2 класів , розроблена під керівництвом Савченко О. Я.: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12 серп. 2022 р. №743
URL: https://osvita.ua/doc/files/news/604/60407/Savchenko_1-2.pdf
71. Ткач О. М., Особливості клінічного дослідження причин затримки мовленнєвого розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти. 2022. Вип. 19. С. 239-249.*
72. Трофименко Л.І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: навч.-метод. посібн. Київ. 2014. 72 с.
73. Чепурний Г. А. Мнемотехніка як технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 208 с.
74. Шуплецова Л.Ю. Впровадження сучасних технологій підготовки майбутніх педагогів у контексті реформи «Нова українська школа» *Соціально-гуманітарний вісник впровадження сучасних технологій у підготовці майбутніх педагогів у контексті реформи «НУШ». 2019. випуск 26-27. С 52-56.*